

DOI: 10.32347/2786-7269.2026.16.115-127

УДК 72.01+711.01.19

д.арх., професор **Косьмій М.М.**,
mykhailo.kosmii&ukd.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4823-5573,
Університет Короля Данила, м. Івано-Франківськ

РОЛЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ ЧИННИКІВ У ФОРМУВАННІ СТІЙКОГО АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОГО ПРОСТОРУ

Обґрунтовано роль нематеріальних чинників у формуванні стійкого архітектурно-містобудівного простору. Показано, що домінування техніко-економічних підходів у сучасному проєктуванні зумовлює ігнорування соціокультурних, символічних і сенсорних характеристик середовища, які визначають його життєздатність та ідентичність. На основі міждисциплінарного аналізу розкрито вплив колективної пам'яті, локальної ідентичності, соціальних практик і емоційного сприйняття на структуру, функціонування та сталість міського простору. Доведено, що інтеграція нематеріальних чинників у проєктну та планувальну практику є необхідною умовою формування гуманістично орієнтованого, соціально прийняттого та довготривалого стійкого архітектурного середовища. Запропоновано методологічні орієнтири врахування нематеріальних параметрів у сучасних концепціях сталого розвитку міст.

Ключові слова: нематеріальні чинники; архітектурний простір; містобудування; ідентичність місця; колективна пам'ять; сталий розвиток; соціокультурний вимір.

Актуальність дослідження. У сучасних умовах розвитку архітектури та містобудування домінування техніко-економічних і функціональних підходів дедалі частіше призводить до ігнорування нематеріальних чинників формування простору. У архітектурно-містобудівному середовищі нерідко втрачається здатність відповідати глибинним соціальним, культурним і психологічним потребам людини. Проблема полягає в тому, що стійкість простору часто зводиться до показників енергоефективності, щільності забудови чи транспортної доступності, тоді як нематеріальні складові залишаються поза системним аналізом. Йдеться про такі чинники, як колективна пам'ять, ідентичність місця, символічні значення, соціальні практики та емоційне сприйняття середовища. В умовах глобалізації та стандартизації архітектурних рішень, це спричиняє уніфікацію міського простору та втрату локальної унікальності. Особливо гостро зазначена проблема проявляється в містах, що зазнають інтенсивних трансформацій,

реконструкції або післякризового відновлення. Наявні теоретичні й практичні моделі сталого розвитку недостатньо інтегрують нематеріальні параметри у процеси проектування та просторового планування. Водночас саме ці параметри значною мірою визначають довготривалу життєздатність і прийнятність архітектурного середовища для громади.

Наукова актуальність дослідження зумовлена потребою концептуального переосмислення стійкості архітектурно-містобудівного простору як багатовимірною явища, що включає не лише матеріальні, а й нематеріальні складові. У сучасній архітектурній теорії відсутній усталений методологічний апарат, який дозволяв би системно враховувати нематеріальні чинники на різних рівнях просторової організації. Дослідження спрямоване на заповнення цієї теоретичної прогалини та розширення наукового дискурсу у сфері сталого розвитку. Воно також відповідає сучасним міждисциплінарним тенденціям, що поєднують архітектуру, урбаністику, соціальні науки та культурологію. Суспільна актуальність теми зумовлена попитом на якісне, гуманістично орієнтоване середовище проживання. Формування стійкого архітектурно-містобудівного простору неможливе без урахування ціннісних орієнтирів і очікувань місцевих спільнот. У контексті сталого розвитку міста дедалі більше розглядаються як простори соціальної взаємодії, а не лише як інженерні системи. Особливого значення це набуває в умовах трансформаційних процесів, спричинених соціальними, екологічними та безпековими викликами. Таким чином, дослідження ролі нематеріальних чинників у формуванні стійкого архітектурно-містобудівного простору є своєчасним, науково обґрунтованим і суспільно значущим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасний науковий дискурс у сфері архітектури та містобудування демонструє стійку тенденцію до переосмислення ролі нематеріальних чинників у формуванні просторового середовища. Дослідження дедалі більше відходять від домінування техніко-функціональних параметрів і зосереджуються на таких категоріях, як ідентичність місця, колективна пам'ять, символічні значення та «дух місця». У працях із феноменології архітектури та інтеграції художніх елементів простір розглядається як носій соціокультурних смислів, що визначають його сприйняття та життєздатність. Водночас сучасні дослідження відкритих просторів і концепції *place value* доводять безпосередній вплив нематеріальних характеристик середовища на соціальні, економічні та екологічні результати розвитку територій. У межах гуманістичної урбаністики особлива увага приділяється повсякденним соціальним практикам і ролі локальних спільнот у формуванні «живого» міського простору. На міжнародному рівні нематеріальні чинники інтегруються у концепції сталого розвитку, культурних ландшафтів і

політик відновлення територій, що підкреслює їх значення для просторової стійкості. Дослідження взаємозв'язку нематеріальної культурної спадщини та урбаністичної стійкості засвідчують, що символічні й культурні параметри можуть виступати стабілізуючим чинником у процесах трансформації міста. Загалом сучасна література демонструє міждисциплінарний підхід, у межах якого нематеріальні чинники розглядаються як інтеграційний елемент між фізичною формою простору, соціальними практиками та ціннісними орієнтирами спільноти.

Метою статті є наукове обґрунтування ролі нематеріальних чинників у формуванні стійкого архітектурно-містобудівного простору шляхом системного аналізу їх впливу на просторову організацію, ідентичність середовища та довготривалу життєздатність міських і архітектурних утворень у контексті сучасних концепцій сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Упродовж XX–XXI століть архітектурна теорія зазнала суттєвої трансформації у трактуванні чинників, що визначають формування просторового середовища. Якщо в період модернізму домінували функціональні, конструктивні та техніко-економічні параметри, то наприкінці XX століття у науковому дискурсі поступово утверджується розуміння архітектури як складного соціокультурного феномена. У цьому контексті особливої ваги набувають нематеріальні чинники, які не мають безпосереднього фізичного вираження, але істотно впливають на сприйняття, використання та життєздатність архітектурно-містобудівного простору.

Перші системні спроби осмислення нематеріального виміру архітектури пов'язані з критикою функціоналізму та раціоналізму модерністського проєктування. Зокрема, у працях Крістіана Норберга-Шульца архітектурний простір розглядається крізь призму феноменології та категорії *genius loci*, що акцентує увагу на екзистенційних, символічних і культурних характеристиках місця [8, р. 22]. Такий підхід започаткував перехід від суто матеріального розуміння простору до його інтерпретації як носія смислів і досвідів.

Подальший розвиток цієї проблематики відбувався у межах міждисциплінарних досліджень, що поєднували архітектуру, соціологію, антропологію та культурологію. Поняття *place identity* та *sense of place* стали ключовими у дослідженнях взаємодії людини з просторовим середовищем. Згідно з цими концепціями, архітектурний простір формується не лише фізичною структурою, а й колективною пам'яттю, соціальними практиками та емоційними зв'язками користувачів із місцем [1]. Таким чином, нематеріальні чинники почали розглядатися як невід'ємна складова просторової ідентичності.

У другій половині XX століття важливий внесок у теоретизацію нематеріальних аспектів архітектури зробили представники гуманістичної та

критичної урбаністики. Джейн Джекобс у своїх дослідженнях міського життя підкреслювала значення повсякденних соціальних взаємодій, неформальних практик та «живих» міських сценаріїв, які не піддаються формалізованому проєктуванню, але визначають реальну якість міського середовища [4; 9, р. 6]. Ці ідеї сприяли переосмисленню ролі нематеріальних соціальних чинників у формуванні міської стійкості та життєвості.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття проблема нематеріальних чинників набула нового значення у зв'язку з процесами глобалізації та уніфікації архітектурних рішень. Масове поширення типових проєктів і стандартизованих форм призвело до втрати локальної специфіки та знеособлення міського простору. У відповідь на це в науковому дискурсі актуалізуються дослідження, присвячені культурному ландшафту, нематеріальній спадщині та ролі архітектури у збереженні локальної ідентичності [6]. Архітектура починає розглядатися як інструмент репрезентації нематеріальних цінностей спільноти.

Важливим етапом еволюції наукових підходів стало включення нематеріальних чинників у концепції сталого розвитку. У документах ООН та UN-Habitat наголошується, що сталість міського розвитку неможлива без урахування соціальної згуртованості, культурної спадкоємності та якості людського досвіду простору [11]. Отже, нематеріальні чинники почали розглядатися не як другорядні, а як стратегічно важливі параметри довготривалої просторової стабільності.

Разом із тим, попри зростання кількості досліджень, у сучасній архітектурній теорії спостерігається фрагментарність підходів до осмислення нематеріальних чинників. Вони часто аналізуються ізольовано, як соціальні, культурні або психологічні аспекти – без інтеграції у цілісну модель архітектурно-містобудівного простору. Це ускладнює їх практичне застосування у проєктній діяльності та просторовому плануванні. Відсутність уніфікованої типології нематеріальних чинників зумовлює потребу подальшого теоретичного узагальнення.

У межах цього дослідження нематеріальні чинники пропонується розглядати як сукупність соціальних, культурних, символічних, сенсорних і ціннісних характеристик архітектурного середовища, що формуються у процесі взаємодії людини з простором. Такий підхід дозволяє вийти за межі суто описових концепцій і закласти підґрунтя для подальшого аналізу їхнього впливу на просторову організацію та сталість архітектурно-містобудівних утворень. Саме це створює теоретичну основу для наступного етапу дослідження, присвяченого аналізу механізмів впливу нематеріальних чинників на формування архітектурного і міського простору.

Архітектура та містобудування як сфери просторової організації суспільного життя є особливо чутливими до нематеріальних параметрів, оскільки саме через них відбувається взаємодія людини з середовищем. Простір перестає бути нейтральною фізичною оболонкою і постає як динамічний соціокультурний конструкт.

Нематеріальні чинники безпосередньо впливають на структуру та функціонування архітектурного простору через формування моделей його сприйняття та використання. Колективна пам'ять, символічні значення та культурні коди визначають, які просторові елементи набувають статусу доміант, а які залишаються периферійними. Наприклад, історичні осі, сакральні місця або простори громадських зібрань часто зберігають свою просторову значущість навіть за умов радикальних містобудівних трансформацій. Це підтверджує, що нематеріальні чинники здатні «утримувати» просторову структуру міста впродовж тривалого часу [2; 10].

Важливим аспектом впливу нематеріальних чинників є формування сценаріїв просторової поведінки. Архітектурні простори, наділені чіткою ідентичністю та зрозумілими символічними маркерами, стимулюють активне використання та соціальну взаємодію. Натомість середовища, позбавлені смислового наповнення, часто залишаються формально функціональними, але соціально неактивними. У цьому контексті простір розглядається не лише як результат проектування, а як продукт спільного «проживання» та інтерпретації користувачами [3, р. 7].

Особливу роль у формуванні архітектурно-містобудівного простору відіграють соціальні практики. Повсякденні дії мешканців такі як пересування, зустрічі, неформальне використання просторів, тощо, трансформують первісні проєктні рішення та надають простору нових значень. Отже, нематеріальні чинники діють як постійний коригувальний механізм, що адаптує архітектурне середовище до реальних потреб спільноти.

Вплив нематеріальних чинників простежується і на рівні містобудівної морфології. Планувальні структури, що враховують історичні наративи та локальні культурні особливості, зазвичай демонструють більшу адаптивність до змін. Натомість механічне впровадження універсальних моделей планування часто призводить до просторових конфліктів та соціального відчуження. Це особливо актуально для територій реконструкції та реновації, де зіткнення нових і старих смислів стає визначальним фактором успішності проєкту.

Окремої уваги заслуговує сенсорний вимір архітектурного простору як складова нематеріальних чинників. Акустика, освітлення, тактильні властивості матеріалів та візуальні ритми формують емоційний досвід користувачів і впливають на рівень комфорту та прийнятності середовища. Сучасні

дослідження вказують на тісний зв'язок між сенсорними характеристиками простору та психологічним благополуччям людини, що набуває особливого значення у контексті сталого розвитку міст [5].

У процесі формування архітектурно-містобудівного простору нематеріальні чинники також виконують інтегративну функцію, поєднуючи різні рівні просторової організації – від окремого об'єкта до міського середовища загалом. Архітектурні рішення, які апелюють до локальних символів і культурних наративів, здатні забезпечити вищий рівень прийнятності з боку спільноти, що, у свою чергу, зменшує ризик конфліктів та сприяє довготривалій експлуатації простору. Це підтверджується практиками партисипативного проєктування, які активно впроваджуються у сучасному містобудуванні.

Водночас ігнорування нематеріальних чинників у процесі формування простору призводить до низки негативних наслідків. Серед них, зокрема втрата ідентичності місця, зниження рівня соціальної взаємодії, формування «мертвих» або транзитних просторів. Такі середовища можуть відповідати нормативним вимогам, але не виконують своєї соціальної та культурної функції. Це свідчить про необхідність переходу від формально-функціонального підходу до комплексного розуміння простору як носія матеріальних і нематеріальних характеристик.

Отже, вплив нематеріальних чинників на формування архітектурно-містобудівного простору є багатовимірним і проявляється на рівні сприйняття, поведінки, соціальних практик та морфології середовища. Усвідомлення цього впливу дозволяє перейти до наступного етапу дослідження — аналізу ролі нематеріальних чинників у забезпеченні стійкості архітектурно-містобудівного простору в контексті сучасних концепцій сталого розвитку.

У сучасному науковому дискурсі стійкість архітектурно-містобудівного простору дедалі частіше розглядається як багатовимірна категорія, що виходить за межі суто екологічних або енергетичних параметрів. Традиційне трактування сталого розвитку, зосереджене на ефективному використанні ресурсів та зниженні негативного впливу на довкілля, виявляється недостатнім для пояснення довготривалої життєздатності просторових утворень. У цьому контексті нематеріальні чинники постають як ключовий елемент, що забезпечує соціальну, культурну та функціональну стійкість архітектурно-містобудівного середовища.

Міжнародні концепції сталого розвитку дедалі чіткіше підкреслюють необхідність інтеграції соціокультурного виміру у просторове планування. Зокрема, у документах ООН та UN-Habitat зазначається, що сталі міста мають бути не лише екологічно ефективними, а й інклюзивними, безпечними,

культурно чутливими та орієнтованими на людину. Отже, нематеріальні чинники, такі як ідентичність, соціальна згуртованість, відчуття належності до місця, стають критеріями оцінювання сталості нарівні з матеріальними показниками.

Одним із ключових аспектів впливу нематеріальних чинників на стійкість простору є їхня здатність забезпечувати довготривалу прийнятність архітектурних і містобудівних рішень для місцевих спільнот. Простір, який резонує з культурними цінностями та історичною пам'яттю громади, зазвичай краще зберігається, адаптується та підтримується користувачами. Це знижує потребу в радикальних реконструкціях і сприяє еволюційному розвитку середовища. У цьому сенсі нематеріальні чинники виступають своєрідним «соціальним каркасом» просторової стійкості.

Важливу роль у забезпеченні стійкості відіграє ідентичність місця як інтегральний нематеріальний чинник. Архітектурно-містобудівні утворення, що мають чітко окреслену ідентичність, демонструють більшу опірність до соціальних і функціональних змін. Вони здатні адаптуватися до нових сценаріїв використання без втрати своєї сутності. Це особливо актуально для історичних центрів міст, промислових територій, що проходять реновацію, а також для нових житлових районів, де ідентичність ще формується.

Нематеріальні чинники також безпосередньо впливають на соціальну стійкість архітектурно-містобудівного простору. Соціальна взаємодія, довіра між мешканцями, відчуття безпеки та включеності значною мірою залежать від якості просторового середовища. Архітектура, що враховує нематеріальні аспекти – масштаби сприйняття, символічні орієнтири, сценарії спільного користування, – сприяє формуванню активних і згуртованих спільнот. Це, у свою чергу, зменшує соціальні ризики та підвищує адаптивний потенціал міського простору.

Окремої уваги заслуговує взаємозв'язок нематеріальних чинників і економічної стійкості простору. Хоча економічний вимір сталого розвитку традиційно асоціюється з матеріальними показниками, сучасні дослідження доводять, що нематеріальні характеристики середовища – привабливість, культурна цінність, унікальність, суттєво впливають на інвестиційну привабливість територій. Простори з виразною ідентичністю та високою якістю середовища зазвичай мають більший потенціал довготривалого економічного розвитку без деградації просторової структури [7].

У контексті екологічної стійкості нематеріальні чинники також відіграють опосередковану, але важливу роль. Сприйняття природних елементів, символічне значення ландшафту, культурні практики взаємодії з довкіллям формують екологічну свідомість мешканців. Архітектурно-

містобудівні рішення, що апелюють до локального ландшафту та традицій сталого співіснування з природою, сприяють більш відповідальному ставленню до ресурсів і зменшенню екологічного навантаження [6].

Водночас ігнорування нематеріальних чинників у реалізації концепцій сталого розвитку призводить до формування формально «зелених», але соціально нестійких середовищ. Такі простори можуть відповідати екологічним стандартам, але не сприймаються мешканцями як комфортні або значущі. Це породжує відчуження, низький рівень залученості та, зрештою, деградацію середовища. У цьому сенсі нематеріальні чинники виступають критерієм реальної, а не декларативної сталості.

Отже, у сучасному архітектурно-містобудівному дискурсі нематеріальні чинники слід розглядати як системоутворюючий елемент стійкості простору. Вони забезпечують зв'язок між фізичною формою, соціальними процесами та культурними цінностями, створюючи умови для довготривалої адаптації та розвитку середовища. Усвідомлення цієї ролі логічно підводить до завершального етапу дослідження – формулювання методологічних і практичних орієнтирів інтеграції нематеріальних чинників у процеси архітектурного та містобудівного проектування.

Усвідомлення ролі нематеріальних чинників у формуванні та забезпеченні стійкості архітектурно-містобудівного простору зумовлює необхідність їх системної інтеграції у сучасні проєктні та планувальні практики. Йдеться не про декларативне врахування соціокультурного контексту, а про формування методологічних підходів, здатних трансформувати нематеріальні параметри у повноцінні інструменти просторового аналізу та проєктування. Саме на цьому етапі архітектурна теорія переходить у площину прикладної реалізації.

Першим методологічним орієнтиром інтеграції нематеріальних чинників є розширення вихідного аналітичного етапу проєктування. Традиційні передпроєктні дослідження зосереджуються переважно на містобудівних обмеженнях, функціональних зв'язках і нормативних вимогах. Натомість сучасна практика потребує доповнення цього етапу аналізом соціальних сценаріїв, історичних наративів, локальних ідентичностей і символічних значень простору.

Другим важливим орієнтиром є використання партисипативних підходів у процесі архітектурного та містобудівного проєктування. Залучення мешканців, стейкхолдерів і локальних спільнот дозволяє виявити нематеріальні аспекти, які неможливо зафіксувати виключно експертними методами. Соціальні очікування, неформальні практики користування простором, емоційне ставлення до місця формують важливий інформаційний пласт для

прийняття проєктних рішень. Практики партисипативного планування дедалі частіше розглядаються як умова підвищення стійкості та прийнятності просторових трансформацій.

Третім методологічним напрямом є інтеграція нематеріальних чинників у концепції просторової ідентичності та брендингу територій. Архітектура та містобудування дедалі частіше виконують роль інструментів репрезентації міста або району як унікального простору з власним характером. Врахування історичної пам'яті, культурних кодів і символічних образів дозволяє уникнути уніфікації та сприяє формуванню конкурентоспроможного, але водночас сталого середовища. У цьому контексті нематеріальні чинники стають ресурсом довготривалого розвитку, а не декоративним доповненням [7].

На рівні архітектурного проєктування важливим практичним орієнтиром є робота з масштабом сприйняття та сенсорними характеристиками простору. Архітектурні рішення, що враховують акустичні, візуальні та тактильні параметри середовища, формують більш комфортний і психологічно стійкий простір.

Особливе значення інтеграція нематеріальних чинників має для процесів реконструкції, регенерації та післякризового відновлення міських територій. У таких умовах архітектурно-містобудівні втручання часто пов'язані з травматичним досвідом, втратами та зміною звичних просторових структур. Ігнорування нематеріальних аспектів у цих процесах може призвести до повторної соціальної дестабілізації та відчуження мешканців від оновленого простору. Натомість проєктні підходи, що враховують пам'ять, символіку та потребу в просторах колективної ідентифікації, сприяють відновленню соціальних зв'язків і підвищенню стійкості середовища [6].

У контексті цифровізації архітектурної практики інтеграція нематеріальних чинників набуває нових форм. Інструменти цифрового моделювання, GIS-аналізу та параметричного проєктування дозволяють поєднувати кількісні та якісні дані, включаючи результати соціологічних опитувань, картування сприйняття та сценарії використання простору. Це відкриває можливості для формалізації нематеріальних параметрів без їх редукції до суто технічних показників. Таким чином, цифрові технології можуть стати посередником між нематеріальними чинниками та матеріальною формою архітектури.

Водночас важливо наголосити, що інтеграція нематеріальних чинників не повинна призводити до втрати професійної автономії архітектора або містобудівника. Йдеться не про підміну проєктного мислення соціальними очікуваннями, а про формування збалансованого підходу, в якому експертні рішення спираються на глибоке розуміння контексту. Саме така модель

дозволяє забезпечити якісну трансляцію нематеріальних аспектів у просторові рішення.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нематеріальні чинники є не допоміжним, а системоутворюючим елементом формування стійкого архітектурно-містобудівного простору. Їх вплив проявляється на всіх рівнях просторової організації – від сприйняття окремого об'єкта до довготривалої життєздатності міського середовища загалом. Автор вважає, що сучасна концепція сталого розвитку потребує розширення за рахунок чіткого включення соціокультурних, символічних і сенсорних параметрів як повноцінних критеріїв оцінювання якості простору. Ігнорування цих параметрів призводить до формування формально ефективних, але соціально нестійких і відчужених середовищ.

Авторською пропозицією є розгляд нематеріальних чинників як інтеграційного інструменту між архітектурною формою, соціальними практиками та ціннісними орієнтирами спільноти, що дозволяє забезпечити баланс між інноваційністю та контекстуальною спадкоємністю. Доцільним видається впровадження у практику проектування обов'язкового етапу аналізу нематеріальних характеристик території поряд із традиційними містобудівними дослідженнями. Особливої уваги потребує розвиток методів формалізації нематеріальних чинників із використанням цифрових інструментів, що не зводять їх до суто кількісних показників. Зрештою, саме системне врахування нематеріального виміру архітектури створює передумови для формування посправжньому стійкого, гуманістично орієнтованого та соціально прийняттого архітектурно-містобудівного простору.

Подальший напрямок дослідження. Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення інструментів кількісно-якісного вимірювання нематеріальних чинників та їх інтеграцію у цифрові моделі просторового планування. Перспективним є також вивчення ролі нематеріальних параметрів у процесах посткризового відновлення міських територій і формування нової просторової ідентичності громад.

Бібліографічний список

1. Гребенюк І.В. Архітектурно-візуальна інтеграція скульптурної пластики у формуванні ідентичності міського простору. Дис. ... доктора філософії за спеціальністю 191 Архітектура та містобудування. Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила», 2025. 180 с.
2. Abaid I., Shinbira I. The Role of Intangible Features in Developing Open Spaces. 2019. URL:

https://www.researchgate.net/publication/351061511_The_Role_of_Intangible_Features_in_Developing_Open_Spaces

3. Carmona, M. (2019). Place value: place quality and its impact on health, social, economic, and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*. 2019. 24(1). P. 1–48. URL:

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/13574809.2018.1472523>

4. Chhatoi P., Sahu U. Jane Jacobs: The Urbanist who transformed City Planning. 2023. URL:

https://www.researchgate.net/publication/373579701_Jane_Jacobs_The_Urbanist_who_transformed_City_Planning

5. Cilibraci L., Tsimpli I. Categorical and Dimensional Diagnoses of Dyslexia: Are They Compatible? BRIEF RESEARCH REPORT article. *Educational Psychology*. 2020. Volume 11. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2020.02171/full>

6. Cultural Landscapes. UNESCO. World Heritage Convention. URL: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>

7. Local Employment and Economic Development Programme (LEED). URL: <https://www.oecd.org/en/about/programmes/leed-programme.html>

8. Norberg-Schulz C. *Genius loci: towards a phenomenology of architecture*. New York : Rizzoli. 1980. 213 p. URL: <https://archive.org/details/geniuslocitoward0000norb>

9. Schubert D. Jane Jacobs, cities, urban planning, ethics, and value systems. *Cities*. 2019. Volume 91. P. 4-9. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0264275117309885>

10. Tavares D., Alves F., Breda-Vázquez I. (2021). The Relationship between Intangible Cultural Heritage and Urban Resilience: A Systematic Literature Review. *Sustainability*. 2021. URL:

https://www.researchgate.net/publication/356439558_The_Relationship_between_Intangible_Cultural_Heritage_and_Urban_Resilience_A_Systematic_Literature_Review

11. Ukraine. UN-Habitat. URL: <https://unhabitat.org/ukraine>.

Doctor of Architecture, Professor **Mykhailo Kosmii**,
King Danylo University

THE ROLE OF INTANGIBLE FACTORS IN THE FORMATION OF A SUSTAINABLE ARCHITECTURAL AND URBAN SPACE

The article substantiates the role of intangible factors in shaping a sustainable architectural and urban environment. In contemporary architectural and urban

planning practice, the dominance of techno-economic and functional approaches often leads to the neglect of socio-cultural, symbolic, and sensory dimensions of space. As a result, urban environments may comply with technical standards yet fail to address deeper human needs related to identity, memory, and social interaction. The study argues that intangible factors, including collective memory, place identity, symbolic meanings, social practices, and emotional perception, play a crucial role in determining the long-term viability and acceptance of spatial environments. Drawing on interdisciplinary perspectives from architecture, urban studies, sociology, and cultural theory, the paper examines how intangible parameters influence spatial organization, urban morphology, and the everyday use of architectural environments. The analysis demonstrates that environments enriched with clear identity and symbolic meaning foster social cohesion, community engagement, and adaptive capacity. Conversely, spaces that lack meaningful cultural and social references often become underutilized, alienating, or socially inactive despite their functional adequacy. The research also explores the integration of intangible factors into contemporary sustainability discourse. It is argued that sustainable urban development should not be limited to environmental efficiency and economic performance but must incorporate socio-cultural resilience and experiential quality. Intangible dimensions act as a “social framework” that supports the durability, adaptability, and long-term relevance of architectural and urban forms. Particular attention is given to the methodological implications of incorporating intangible parameters into planning and design processes, including participatory approaches, contextual analysis, and the use of digital tools to map social and perceptual data. The article concludes that intangible factors should be recognized as a system-forming component of sustainable spatial development. Their systematic integration into architectural and urban planning practice can enhance the resilience, identity, and human-centered quality of built environments. The findings contribute to expanding the theoretical and methodological framework for sustainable architecture and urban planning in the context of contemporary social and cultural transformations.

Keywords: intangible factors; architectural space; urban planning; place identity; collective memory; sustainable development; sociocultural dimension.

REFERENCES

1. Hrebeniuk, I.V. (2025). *Arkhitekturno-vizualna intehratsiia skulpturnoi plastyky u formuvanni identychnosti miskoho prostoru* (Dysertatsiia doktora filosofii, Universytet Korolia Danyla). 180 p. https://ukd.edu.ua/sites/default/files/2025-05/Dis_%D0%93%D1%80%D0%B5%D0%B1%D0%B5%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D1%8E%D0%BA_2025.pdf {in Ukrainian}

2. Abaid, I., & Shinbira, I. (2019). *The role of intangible features in the development of open spaces*. Access Mode: https://www.researchgate.net/publication/351061511_The_Role_of_Intangible_Features_in_Developing_Open_Spaces {in English}.
3. Carmona, M. (2019). Place value: Place quality and its impact on health, social, economic, and environmental outcomes. *Journal of Urban Design*, 24(1), pp. 1–48. Access Mode: <https://doi.org/10.1080/13574809.2018.1472523> {in English}.
4. Chhatoi, P., & Sahu, U. (2023). *Jane Jacobs: The urbanist who transformed city planning*. Access Mode: https://www.researchgate.net/publication/373579701_Jane_Jacobs_The_Urbanist_who_transformed_City_Planning. {in English}.
5. Cilibraci, L., & Tsimpli, I. (2020). Categorical and dimensional diagnoses of dyslexia: Are they compatible? *Frontiers in Psychology*, 11. Access Mode: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.02171>. {in English}.
6. UNESCO. (n.d.). *Cultural landscapes*. World Heritage Convention. Access Mode: <https://whc.unesco.org/en/culturallandscape/>. {in English}.
7. OECD. (n.d.). *Local employment and economic development programme (LEED)*. Access Mode: <https://www.oecd.org/en/about/programmes/leed-programme.html>. {in English}.
8. Norberg-Schulz, C. (1980). *Genius loci: Towards a phenomenology of architecture*. Rizzoli. Access Mode: <https://archive.org/details/geniuslocitoward0000norb>. {in English}.
9. Schubert, D. (2019). Jane Jacobs, cities, urban planning, ethics, and value systems. *Cities*, 91, 4–9. Access Mode: <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.12.002>. {in English}.
10. Tavares, D., Alves, F., & Breda-Vázquez, I. (2021). The relationship between intangible cultural heritage and urban resilience: A systematic literature review. *Sustainability*, 13. Access Mode: https://www.researchgate.net/publication/356439558_The_Relationship_between_Intangible_Cultural_Heritage_and_Urban_Resilience_A_Systematic_Literature_Review. {in English}.
11. UN-Habitat. (n.d.). *Ukraine*. Access Mode: <https://unhabitat.org/ukraine>. {in English}.